

עלון שבועי נחלת סדר

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע
מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת סדר" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת חיי שרה תשע"ב

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
או למייל chagitben@neto.net.il וכן בת.ד. 41072 ירושלים.

הנושא: בביאור המחלוקת אם לימודו של אברהם היה מן הכליות או מעצמו

... ולכן קודם שניתנה התורה הקדושה, היו יכולים להשיג כל התורה רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה.

אפס מה שאנחנו אין משיגין התורה מעצמנו ומשכלנו, הוא מחמת החומריות אשר הוא מסך המבדיל להשיג אור הרוחניות, אמנם מי שיש לו התפשטות הגשמיות והתגברות הרוחניות, הוא יכול להשיג בעין שכלו מעצמו התורה, כי הרמ"ח אברים הרוחניים הם בעצמם מצוות עשה, ושס"ה גידים בעצמם מצוות לא תעשה. ולכן אברהם אבינו ע"ה אשר נזדכך החומר שלו, השיג מרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו הרוחניות את כל התורה כולה עד שלא ניתנה. ע"כ.

על פי האמור הוא מוסיף לפרש את דברי בעל הגדה של פסח: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו". ולכאורה, איזו תועלת היתה לעם ישראל בקירבה אל הר סיני ללא קבלת התורה? אלא שהגמרא בשבת (קמו.) אומרת, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. לכן מאחר שפסקה זוהמתן ונזדככו, זכו להשיג את כל התורה עוד טרם שניתנה וכדרגתם של האבות הקדושים.

דברים אלו מתאימים מאוד למאמרו של רבי לוי הסובר שאברהם אבינו "מעצמו למד תורה", היינו שזיכך את גופו – רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, והם מעצמם השיגו את הצורך לקיים את כל המצוות.

אולם רבי שמעון בר יוחאי חולק על כך, ולדעתו לימודו של אברהם לא היה על ידי רמ"ח אבריו

במדרש (בר"ר סא, א) בפרשת השבוע מובא בעניינו של אברהם אבינו אשר עדיין לא קיבל את התורה, מהיכן למד תורה וזה לשונו: אמר רבי שמעון: אב לא למדו ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה, הה"ד (תהילים ט"ז, ז) "אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי".

כלומר, רבי שמעון סובר שאברהם אבינו זכה ללמוד תורה מאותן שתי כליות היועצות, שנעשו לו כמין שני רבנים שהיו מלמדים אותו תורה.

אולם במדרש (בר"ר צה, ג) מובא שיטתו של רבי לוי החולק על רבי שמעון וסובר: "מעצמו למד תורה, שנאמר (משלי י"ד, י"ד) מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב". ע"כ.

וצריך להבין במה נחלקו, ומה השוני בין אם שתי הכליות מלמדות או שמעצמו למד תורה.

בתחילה עלינו לבאר את דבריו של רבי לוי האומר שאברהם אבינו "מעצמו למד תורה", ונראה להסביר את הדברים על פי מה שכתב בספה"ק קדושת לוי (תחילת קדושה ראשונה לפורים) וזה לשונו: ידוע (זוה"ק פרשת וישלח דף קע:) כי הרמ"ח מצוות עשה כנגד הרמ"ח אברים הרוחניים, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה גידים הרוחניים ... וכמו שאברי הגוף צריכים למזון הגשמיות שלו ... כן האברים הרוחניים צריכים לכל אבר ואבר למצוות שלו, וכשם שאברים הגשמיים אין צריך ללמד אותם הגשמיות שלהם, כן כל אבר ואבר הרוחניים אין צריך ללמד אותם, כי מעצמם משיגים להמצוות שלהם

ושם"ה גידיו, אלא לימוד חיצוני של הכליות שלימדוהו כמין שני רבנים, וביאור דבריו:

הגמרא ביומא (כה:) מביאה, קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמר (תולדות כ"ו, ה') "עקב אשר שמע אברהם בקולי".

אלא שהגמרא לא מפרטת כיצד קיים אברהם אבינו את התורה וכיצד ידע איך לקיימה.

והנה מצינו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד (פ"א מהלכות עבודת כוכבים ה"ג) באיזה גיל הכיר אברהם את בוראו, שלשיטת הרמב"ם היה זה בגיל ארבעים, ואילו הראב"ד משיג עליו וכותב: "א"א יש אגדה בן שלש שנים, שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי" מנין עק"ב. עכ"ל (והיינו שאברהם אבינו חי מאה שבעים וחמש שנה, ומתוכם מאה שבעים ושתיים שנה הוא האמין בבוראו כמנין עק"ב, כמבואר במדרש בר"ר צד, ג).

כלומר שנחלקו לגבי "עקב אשר שמע אברהם בקולי" – קיום התורה קודם שניתנה, האם היה זה מגיל ארבעים או כבר מגיל שלש שנים.

והנה מסתבר לומר, שאם אברהם הכיר את בוראו רק בגיל ארבעים שנה, הרי שעד אז לא זכה לזכך את גופו וממילא רמ"ח אבריו ושם"ה גידיו לא יכלו מעצמם לקיים את המצוות ולדעת את התורה, וכך סבר רבי שמעון ולכן הוא מבאר, שלימוד התורה נעשה על ידי לימוד חיצוני של שתי כליותיו שנעשו לשני רבנים.

אולם רבי לוי שסבר שכבר מגיל שלש הכיר את בוראו, נמצא כי זיכך את גופו מיד בתחילת דרכו ולכן מעצמו למד את התורה.

בזה נבוא לתרץ קושיה גדולה, כתב המהרש"א בחידושו למסכת ברכות (סא.) לפרש את דברי הגמרא שם "כליות יועצות", שיש באדם שתי כליות אחת מימין ואחת משמאל, ואותה שבימין מייעצת לו לטובה ואותה שבשמאל מייעצת לו לרעה, ואם כן, כיצד הכליה השמאלית אשר היא מחלק הרע מלמדת תורה?

אולם לפי דרכינו שרבי שמעון הסובר ששתי כליותיו של אברהם אבינו לימדו אותו תורה, משום שסובר שאברהם אבינו הכיר את בוראו רק בגיל ארבעים, ועד גיל ארבעים גופו לא היה מזוכך והוצרך ללימוד חיצוני של הכליות, ממילא

הוצרך גם ללימוד "לא לשמה" שהיא בחינת שמאל, והיא כנגד הכליה השמאלית.

וכדברי חז"ל (פסחים נ:): "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ובספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת חוקת) דקדק הלשון "לעולם", וזאת על פי מה ששמע ממורו ורבו הבעל שם טוב זי"ע, שאי אפשר לעסוק מיד בתורה ובמצוות לשמה, כי אז יתגרה בו היצר הרע ולא יוכל לעבוד את ה' כלל, לכן העצה היא שיעסוק מתחילה שלא לשמה, ורק כעבור זמן שיתעלה בעבודת ה', יוכל לעבוד וללמוד רק לשם שמים. וזהו שדקדקו לומר "לעולם", כי אי אפשר לעסוק בתורה מיד לשמה. עכת"ד.

ואם כן אף אברהם אבינו שעד גיל ארבעים היה בו עדיין חלק רע, שקיבל מתרח אביו, ועדיין לא זיכך את עצמו כראוי, הוצרך להשתמש בעצה זו של "לעולם ילמד אדם שלא לשמה", וכנגד זה הכליה השמאלית שהיא חלק הרע, לימדה אותו תורה.

עוד יתבאר בזה דברי חז"ל (כתובות קיא:): עתידה חטה שתהיה כשתי כליות של שור הגדול. כלומר, לעתיד לבוא נזכה שגודל גרעין חיטה יהיה כגודל של כליה. וצריך להבין מדוע נבחר הגודל של כליה דוקא ולא דבר אחר?

אלא "חטה" רומזת לתורה הקדושה שכן חטה בגימטריא כ"ב, כנגד כ"ב אותיות התורה. ומאידך עץ הדעת חטה היה (ברכות מ.), היינו שהיה בה עירוב טוב ורע, כלומר, שהחטה מסמלת את אותו לימוד התחלתי שהוא לימוד שלא לשמה, ולעתיד לבוא יקבלו שכר גם על לימוד זה, כיון שמוכרח הוא בעבודת ה' כמבואר בדברי התולדות יעקב יוסף, וכשכר על כך יגדל הגרעין חיטה ויהיה כגודל "שתי כליות" המרמזות ללימוד התורה, הן לשמה הנלמד מהכליה הימנית, והן ללימוד שאינו לשמה הנלמד מהכליה השמאלית.

בזה יבואר עוד החילוק בין אברהם אבינו שהיה מגייר גרים לבין יצחק אבינו שלא מצינו בו מעלה זו. משום שכתב בספה"ק עטרת ישועה (עניני חג השבועות) שעל ידי לימוד שלא לשמה, זוכה להוציא את נשמות הגרים שהם מקליפת נוגה שחציה בקדושה (כמובא בספר טעמי המצוות פרשת ואתחנן), ולכן רק אברהם אבינו שהוצרך בתחילת דרכו ללימוד תורה לא לשמה, לכן זכה להוציא נשמות הגרים ולגיירם, לא כן יצחק שנולד בקדושה ובטהרה ולא הוצרך ללימוד שלא לשמה, לכן לא גייר גרים.